

Кудрявцева Вікторія Вікторівна

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри господарського права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Кудрявцева Виктория Викторовна

*кандидат юридических наук, ассистент кафедры хозяйственного права
Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого*

Kudryavtseva Victoria

*Candidate of Legal Sciences,
Assistant Lecturer of the Department of Economic Law
Yaroslav Mudryi National Law University*

Врещ Юлія Олександрівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Врещ Юлия Александровна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Vretch Julia

*Student of the
Yaroslav Mudryi National Law University*

Радченко Олександра Андріївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Радченко Александра Андреевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Radchenko Alexandra

*Student of the
Yaroslav Mudryi National Law University*

DOI: 10.25313/2520-2308-2020-11-6527

**ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ
ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО СТАТУСА
ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫХ КОРПОРАЦИЙ
FEATURES OF THE LEGAL STATUS
OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS**

Анотація. Транснаціональні корпорації в даний час є провідними суб'єктами господарської діяльності, з огляду на це, у статті було досліджено основні підходи до визначення ТНК і виділення тих ознак, які розкривають їх правову природу. Приділено окрему увагу і особливостям управління транснаціональними корпораціями в умовах глобалізації господарської діяльності. Зроблено висновок, що у сфері міжнародних економічних відносин ТНК – загальновизнаний суб'єкт господарської діяльності. Правовий же статус ТНК викликає багато суперечок. На даний момент ТНК не є самостійною

правовою моделлю, так як не має стабільного і обмеженого набору правових ознак, що застосовуються на базі відповідного правового регулювання на міжнародному або національному рівні. Автор звертає увагу на те, що основною метою діяльності ТНК є отримання прибутку. Тому будь-які об'єднання, котрі переслідують в якості основної інші цілі (публічного характеру, виключно організаційні) повинні бути виключені зі сфери вивчення ТНК. Особливістю ТНК в даному контексті є прагнення до отримання прибутку в міжнародному масштабі. Разом з тим, зазначено, що національне право встановлює норми права для регулювання об'єднань (груп) юридичних осіб, визначаючи для них конкретну організаційну форму. Звернення безпосередньо до ТНК не відбувається, через недоцільність регулювання їх діяльності лише в рамках національного правопорядку. Вказано, що під поняття ТНК може підходити кілька видів об'єднань, які володіють тими ознаками, які знайшли відображення в документах міжнародних організацій, присвячених дослідженню і регулюванню ТНК. Тому, автором зазначено, що при характеристиці ТНК слід спиратися на ті ознаки, які закріплені в міжнародних документах, вироблених в рамках міжнародних організацій і спрямованих на дослідження і регулювання діяльності ТНК. Наразі ж найбільш детально поняття ТНК розроблено в доповідях про світові інвестиції.

Ключові слова: правова природа, транснаціональні корпорації, господарська діяльність.

Аннотация. Транснациональные корпорации в настоящее время являются ведущими субъектами хозяйственной деятельности, в связи с этим, в статье были исследованы основные подходы к определению ТНК и выделения тех признаков, которые раскрывают их правовую природу. Уделено особое внимание и особенностям управления транснациональными корпорациями в условиях глобализации хозяйственной деятельности. Сделан вывод, что в сфере международных экономических отношений ТНК – общепризнанный субъект хозяйственной деятельности. Правовой же статус ТНК вызывает много споров. На данный момент ТНК не является самостоятельной правовой моделью, так как не имеет стабильного и ограниченного набора правовых признаков, применяемых на базе соответствующего правового регулирования на международном или национальном уровне. Автор обращает внимание на то, что основной целью деятельности ТНК является получение прибыли. Поэтому любые объединения, преследующие в качестве основной иные цели (публичного характера, исключительно организационные) должны быть исключены из сферы изучения ТНК. Особенностью ТНК в данном контексте является стремление к получению прибыли в международном масштабе. Вместе с тем, отмечено, что национальное право устанавливает нормы права для регулирования объединений (групп) юридических лиц, определяя для них конкретную организационную форму. Обращение непосредственно к ТНК не происходит, из-за нецелесообразности регулирования их деятельности только в рамках национального правопорядка. Указано, что под понятие ТНК может подходить несколько видов объединений, которые обладают теми признаками, которые нашли отражение в документах международных организаций, посвященных исследованию и регулированию ТНК. Поэтому, автором отмечено, что при характеристике ТНК следует опираться на те признаки, которые закреплены в международных документах, выработанных в рамках международных организаций и направленных на исследование и регулирования деятельности ТНК. Пока же наиболее подробно понятие ТНК разработаны в докладах о мировых инвестициях.

Ключевые слова: правовая природа, транснациональные корпорации, хозяйственная деятельность.

Summary. Transnational corporations are currently the leading economic entities, in view of this, the article explored the main approaches to the definition of TNCs and the selection of those features that reveal their legal nature. Particular attention is paid to the peculiarities of management of transnational corporations in the context of globalization of economic activity. It is concluded that in the field of international economic relations TNCs are a generally recognized subject of economic activity. The legal status of TNCs is controversial. At present, TNCs are not an independent legal model, as they do not have a stable and limited set of legal features that are applied on the basis of appropriate legal regulation at the international or national level. The author draws attention to the fact that the main purpose of TNCs is to make a profit. Therefore, any associations that pursue other goals as the main one (public, purely organizational) should be excluded from the scope of study of TNCs. A feature of TNCs in this context is the desire to make a profit internationally. At the same time, it is noted that the national law establishes the rules of law for the regulation of associations (groups) of legal entities, determining for them a specific organizational form. There is no appeal directly to TNCs, due to the inexpediency of regulating their activities only within the framework of national law. It is indicated that the concept of TNCs may be suitable for several types of associations that have the characteristics that are reflected in the documents of international organizations devoted to the study and regulation of TNCs. Therefore, the author noted that the characterization of TNCs should be based on those features that are enshrined in international documents developed within international organizations and aimed at research and regulation of TNCs. Currently, the most detailed concept of TNCs is developed in global investment reports.

Key words: legal nature, transnational corporations, economic activity.

Постановка проблеми. Транснаціональні корпорації (ТНК) в даний час є провідними суб'єктами господарської діяльності. У світі економічні дослідження ТНК досить значні: у них розглянуті питання причин появи, історії становлення, визначення ознак ТНК як феномена в сфері господарської діяльності. У той же час в роботах юридичного характеру ТНК приділено недостатньо уваги. Одним із складних питань в сфері права є визначення тих критеріїв, які дозволяли б говорити про ТНК як про правовий феномен. Особливістю правових досліджень є і неоднозначність підходів різних авторів до розуміння терміна «транснаціональна копорация». Вирішення цих питань суттєво впливає як на матеріально-правове регулювання (можливість закріплення поняття та норм, що регулюють діяльність ТНК, в правових актах), так і на колізійне регулювання (можливість виділити групу колізійних норм, що визначають питання юрисдикції та застосовного права як до ТНК в цілому, так і до окремих їх учасникам).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми правового статусу транснаціональних корпорацій в теорії права досліджували у своїх працях А. Асосков [5], Н. Болгарова [6], А. М. Зайченко [8], Н. Погорецька [10], Л. Радченко [11] та інші правники. Водночас питання щодо поняття транснаціональної корпорації, її організаційно-правової форми та правосуб'єктності залишаються дискусійними й потребують подальшого наукового аналізу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідження підходів до визначення ТНК і виділення тих ознак, які розкривають їх правову природу.

Виклад основного матеріалу. Право тісно взаємодіє з економічною наукою з метою формування адекватного правового регулювання тих чи інших явищ. В економічних дослідженнях ТНК наділена такими ознаками:

– являє собою одну з можливих різновидів об'єднання підприємств, що діють на міжнародному ринку. Всі корпорації, які діють в масштабі світового економічного простору, позначають як міжнародні корпорації, які поділяються на дві основні групи — власне ТНК і багатонаціональні корпорації [5, с. 48]. Їх розмежовують в основному за ознакою приналежності капіталу фізичним або юридичним особам однієї або декількох держав відповідно: ТНК є національними за належністю капіталу і міжнародними по сфері діяльності. В інших джерелах зазначені міжнародні корпорації називають міжнародними монополіями, для визначення яких останнім часом, особливо під

впливом міжнародних організацій, використовується термін «ТНК» [5, с. 49];

- є великою міжнародною компанією, яка структурно представлена сукупністю інших компаній, що мають різний юридичний статус і діють в двох і більше державах;
- має певну інтегровану структуру, яка включає материнську компанію, а також дочірні, залежні компанії та філії;
- інтегрована структура дозволяє ТНК проводити загальну внутрішню політику, так як рішення для групи компаній приймаються з єдиного центру.

Зупинимося на наступних ознаках ТНК, зміст яких істотно змінився в ході їх еволюції:

- по-перше, це національність капіталу материнської компанії. У деяких випадках вказується, що капітал ТНК одонаціональний, так як спочатку, ТНК — це національна компанія, яка вийшла на міжнародний рівень діяльності. Однак з часом цей критерій втратив своє значення і більш важливим стало не те, з якої кількості держав відбувається приплив капіталу, а те, в скільки держав він направляється;
- по-друге, це розмежування між материнською компанією та іншими структурними одиницями ТНК. На початковому етапі виникнення ТНК вказане розмежування чітко простежувалося. Однак у міру поглиблення внутрішнього поділу праці, коли кожна структурна одиниця стала виконувати певну функцію, ієрархічна структура ТНК перестала бути такою визначеною. Сучасна ТНК виглядає скоріше як корпоративна мережа, що в свою чергу, здебільшого, веде до труднощів визначення меж конкретної компанії.

При дослідженні ТНК в правовій літературі мають місце два основних поняття — «багатонаціональне підприємство (компанія)» (БНП) і «ТНК». Переважне використання терміна «ТНК» характерно для документів ООН (Кодекс поведінки ТНК, доповіді за світовими інвестиціям та ін.). Термін ТНК використовується і в документах СНД (Конвенція про ТНК). У той же час в документах Організації економічного співробітництва і розвитку фігурує термін «багатонаціональне підприємство» — Декларація про міжнародні інвестиції і багатонаціональні підприємства 1976 року і ін. В теоретичних роботах одні дослідники вважають за краще використовувати термін «ТНК», орієнтуючись на документи, прийняті в рамках ООН [8, с. 117]; інші — термін вважають більш доцільним використання терміну «багатонаціональні підприємства» [11, с. 136], відзначаючи, що він має більш юридичне звучання.

Виходячи з визначень ТНК і БНП слід зазначити, що зміст зазначених понять збігається. Різниця виникає більше з історичної традиції розвитку економічної та правової термінології у відповідному регіоні. Для держав англосаксонської правової системи ближче поняття корпорації (corporation). Розвиток і становлення ТНК в США справило визначальний вплив на вибір цього терміна в документах ООН. У той же час системі континентального права більш характерний термін «підприємство» (enterprise).

У теорії господарського права ТНК розглядаються як особливі учасники господарських відносин. Під ТНК розуміють підприємства, створювані по внутрішньому праву однієї держави, але, які мають в своєму капіталі іноземні інвестиції і / або є міжнародними за сферою діяльності.

Разом з тим, варто зазначити, що деякі дослідники права при розгляді суб'єктів міжнародної господарської діяльності в якості ключового виділяють поняття «міжнародна юридична особа». Це організація, яка створена в силу міжнародного договору і позбавлена певної державної належності. Як правило, це юридична особа публічного права, тобто вона створюється для задоволення публічного інтересу і при цьому бере участь в економічній діяльності [6].

У цьому контексті, на нашу думку, положення про міжнародні юридичні особи не можна віднести до ТНК, так як виразно йдеться про суб'єктів публічного права (наприклад, МВФ і т.п.), Економічна діяльність яких має на меті не отримання прибутку, а задоволення певного публічного інтересу.

Слід погодитися з тим твердженням, що ТНК не володіють міжнародною правосуб'єктністю. Відзначено, що використання в термінології слова «міжнародний» переважно перед «транснаціональний» говорить про прагнення не допустити «навіть натяку на те, що ці підприємства могли б встати над правами держав». Основна мета створення ТНК — отримання прибутку в міжнародному масштабі, інші цілі для ТНК є вторинними.

Крім того, можна зазначити, що ТНК можна розглядати і як узагальнюючим поняттям, правовими формами вираження якого виступають транснаціональні юридичні особи, які створюються в результаті домовленості держав певного регіону визнавати на своїй території статус такої юридичної особи без проходження будь-якої додаткової процедури допуску до підприємницької діяльності на національному ринку.

З огляду на це, виділяють наступні ознаки створення ТНК на підставі міжнародного договору. В ході економічної інтеграції на регіональному рівні

держави укладають угоди, спрямовані на встановлення особливого регулювання для груп компаній, на створення більш сприятливих умов для діяльності спільних об'єднань національних юридичних осіб, а також на формування суб'єктів господарювання з наднаціональною правосуб'єктністю. Безсумнівно, що зазначені суб'єкти також можуть бути віднесені до ТНК. Саме в останній час питання про розробку норм, що регулюють діяльність наднаціональних суб'єктів права, які здійснюють господарську діяльність, отримали особливої актуальності з огляду на перспективи, що відкриваються для свободи переміщення капіталу і економічної інтеграції всередині групи держав. Таким чином, створення наднаціональних суб'єктів господарської діяльності формує нові правові механізми для ТНК і в певній мірі заповнює прогалину, що існує в міжнародному регулюванні їх діяльності на універсальному рівні. У той же час створення ТНК на підставі міжнародного договору є лише одним із шляхів їх формування.

Для розуміння правової природи ТНК важливо звернутися і до міжнародного регулювання їх діяльності. Під егідою ООН було створено спеціальні структури, діяльність яких концентрувалася на комплексному вивченні ТНК — з 1974 р функціонував Центр ООН по ТНК; з 1993 р над проблемою ТНК працює відповідний підрозділ ЮНКТАД. З їхньою діяльністю пов'язана поява ключових джерел інформації по ТНК, в тому числі щорічних доповідей за світовими інвестиціям (World Investment Report) [4]. На самому початку роботи Центру ООН по ТНК основною метою міжнародного співробітництва в цій сфері було встановлення контролю за корпораціями. Починаючи з 1980-х рр. фокус роботи Центру змістився в бік дослідження позитивних результатів діяльності ТНК, а також залучення прямих іноземних інвестицій та максимального вилучення з них вигоди.

Спроби закріпити загальноприйняте поняття ТНК спочатку робилися в рамках діяльності зазначених міжнародних організацій. При цьому міжнародні документи, в яких фігурує дане поняття, або не є обов'язковими для застосування (Кодекс поведінки ТНК), або не носять правового характеру (Доповіді за світовими інвестиціям).

Одним з найважливіших міжнародних документів, який розроблявся з метою регулювання діяльності ТНК, повинен був стати Кодекс поведінки ТНК, проект якого був представлений до 1990 р. З огляду на втрати актуальності цього документа Кодекс так і не був прийнятий. У ньому ТНК розглядалася як підприємство, яке мало відділення, як мінімум, в двох державах. Відділення повинні бути таким чином пов'язані, щоб мати можливість

впливати одна на одну і використовувати спільні ресурси. У підприємства повинен бути один або кілька центрів прийняття рішень з метою проведення узгодженої політики [2, с. 626]. Проте, вважаємо, що зазначені положення не містять ніяких критеріїв, які б дозволили говорити про ТНК і її структуру як про правову моделі, так як перераховані ознаки можуть бути реалізовані за допомогою різних правових механізмів, які містяться в національному праві конкретної держави.

Крім того, у наведеній дефініції проекту Кодексу поведінки ТНК транснаціональна компанія розглядається як підприємство. Така ж точка зору підтримується і частиною науковців [6].

Однак, на наш погляд, це не відповідає позиції вітчизняного законодавчого регулювання. По-перше, згідно зі ст. 62 ГК України [1] підприємство є самостійним суб'єктом господарювання та не має у своєму складі інших юридичних осіб.

По-друге, відповідно до ст. 120 ГК [1] корпорація є однією з організаційно-правових форм об'єднань підприємств. У свою чергу, об'єднання підприємств є господарською організацією, утвореною у складі двох або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань і має статус юридичної особи. Таким чином, керуючись вищенаведеними положеннями ГК України, ТНК підпадає під статус юридичної особи, але не слід її розглядати саме як окреме підприємство.

У дослідженнях, проведених в рамках ООН, використовується поняття ТНК, що міститься в ряді останніх щорічних доповідей ЮНКТАД за світовими інвестиціям. ТНК визначається як інкорпорована або неінкорпорована компанія, що включає в себе материнську компанію (parent enterprise) і її закордонні відділення (foreign affiliates) — дочірні компанії (subsidiary enterprise), асоційовані компанії (associate enterprise) і філії (branch). Ознака контролю з боку материнської компанії визначено через встановлення її мінімальної частки в закордонному відділенні (частка в 10% простих акцій або голосів для інкорпорованого підприємства або її еквівалент для неінкорпорованого підприємства) [3]. Дані положення, на нашу думку, вже з більшою деталізацією описують поняття ТНК. Воно містить чітке визначення критерію контролю з боку материнської компанії, а також вказівку на наявність певної структури ТНК. У той же час у визначенні відсутня прив'язка до будь-якої національної правової системи.

Для характеристики ТНК в рамках ЮНКТАД застосовуються і певні економічні показники. У 1990 р. було введено поняття «індекс транснаціональності

компанії», який визначається як сума частки зарубіжних активів компанії, частки зарубіжних продажів і зайнятості працівників за кордоном в загальній кількості зайнятих. З 2002 р ЮНКТАД публікує «індекс поширеності мережі», який розраховується, виходячи з числа країн, в яких вона має свої відділення (філії). Однак дані показники не є визначальними для ТНК ознаками, так як не встановлені їх нижні межі, значення яких дозволили б визначити, відноситься група компаній до ТНК чи ні. У міру дослідження ТНК в теоретичних роботах, перш за все, економічного змісту, стали висуватися додаткові критерії віднесення групи компаній до ТНК, в тому числі встановлення частки іноземних операцій в доходах або продажах в 25% і більше нижньої межі річного обсягу продажів в 100 млн. дол. США в рік і ін. Однак ці критерії не у всіх випадках дозволяли визначити компанію як ТНК [10]. Таким чином, не були вироблені універсальні загальнообов'язкові критерії для визначення ТНК.

Ще одним напрямком у міжнародному регулюванні ТНК є висновки регіональних угод про створення груп компаній з іноземною участю і про допуск їх на загальний внутрішній ринок груп держав, в тому числі держав Андської групи, Європейського союзу, Співдружності Незалежних Держав, Євразійського економічного співтовариства. Так, наприклад, держави Європейського союзу не тільки створили правову базу для уніфікації національного законодавства держав-учасників про право компаній, але і розробили правове регулювання для суб'єктів права, чий правовий статус в рівній мірі визнається на території всіх учасників (європейські об'єднання із загальним інтересом, європейські компанії) [10].

Натомість, у Конвенції про транснаціональні корпорації поняття «транснаціональна корпорація» охоплює різні транснаціональні структури, у тому числі промислово-фінансові групи, компанії, концерни, холдинги, спільні підприємства, акціонерні товариства з іноземною участю тощо (ч. 2 ст. 2). Конвенція зазначає, що ТНК є юридичною особою (сукупністю юридичних осіб), яка: 1) має у власності, господарському віданні або оперативному управлінні відокремлене майно на територіях двох і більше Сторін; 2) утворена юридичними особами двох і більше Сторін; 3) зареєстрована відповідно до норм Конвенції [9].

Передбачено, що ТНК може створюватись добровільно як на основі міжурядових угод, так і іншим, не забороненим законодавством Сторін, способом. Названою Конвенцією встановлено, що порядок реєстрації корпорації визначається законодавством держави — місця її реєстрації. Реєстрація

підтверджується видачею свідоцтва встановленого зразка, яке містить повну назву та організаційно-правову форму з обов'язковим внесенням до назви корпорації словосполучення «транснаціональна корпорація» [8, с. 118].

Аналіз Конвенції про ТНК свідчить, що вона містить певні прогалини. Зокрема, вона не визначає, що слід вважати місцем реєстрації ТНК — законодавство держави головного підприємства або держави кожного її учасника. Тому цю прогалину можна усунути шляхом доповнення ст. 4 Конвенції про ТНК положенням такого змісту: «Реєстрація ТНК проводиться за законодавством держави — відповідно до місцезнаходження її головної (центральної) компанії».

Крім того, у даній Конвенції відсутня регламентація прав та обов'язків як ТНК, так і приймаючої країни, які мають особливе значення для взаєморозуміння цих суб'єктів. Зазначене, як обґрунтовано зазначають фахівці, обумовлює необхідність доповнення Конвенції окремою статтею — «Права і обов'язки ТНК та приймаючої держави» [10; 11, с. 134].

Разом з тим, варто зазначити, що на основі аналізу досвіду найбільших ТНК можна відзначити основні напрямки змін у структурі та функціях основних органів керівництва ТНК, які мали місце в кінці ХХ – початку ХХІ ст.:

- формування прозорої системи корпоративного управління, що забезпечує ефективність роботи органів вищого рівня управління;
- розробка зводу правил, які чітко визначають взаємовідносини між акціонерами, власниками, радою директорів і вищим менеджментом;
- забезпечення прав акціонерів з управління компанією за рахунок прийняття відповідних внутрішніх документів;
- підвищення ролі і значущості ради директорів, введення в його склад незалежних членів, дотримання балансу між незалежністю і професіоналізмом членів ради директорів, скорочення кількісного складу ради;
- інтернаціоналізація складу ради директорів;
- створення при раді директорів різних комітетів, що підвищують ефективність його роботи;
- розширення повноважень і конкретизація функцій виконавчих органів, підвищення ролі і відповідальності головного адміністратора.

Разом з тим, у варто відмітити, що у сучасних умовах глобалізації постійно йде пошук нових, більш ефективних форм організації великого бізнесу, який опирається на передові методи, нестандартну практику, яка поєднуватиме в собі переваги різних моделей. Від великих корпорацій цей процес

вимагає більшої гнучкості та готовності до використання інновацій в сфері корпоративного управління. Тому, структура і механізми керівництва в максимальному ступені повинні враховувати сформовані міжнародні стандарти та рекомендації, а також правила лістингу найбільших фондових бірж світу в цій галузі, що стосуються диверсифікованої структури власності, участі акціонерів у прийнятті загальнокорпоративних рішень і оцінці ради директорів, наявності в раді директорів і в комітетах незалежних членів, ефективної системи винагороди і мотивації вищого рівня управління, обов'язкова наявність незалежного аудитора і комітету за ризиками, розмежування позицій головного управлінця і голови ради директорів [7, с. 38].

Сучасні ж тенденції корпоративного управління та організації діяльності топ-менеджменту ТНК дозволяють врахувати напрямки вдосконалення корпоративного управління в умовах глобалізації. Так, побудова ефективної моделі управління ТНК забезпечується ліквідним фондовим ринком і сприятливою глобальною інвестиційним середовищем. Цілі корпоративного управління ТНК полягають у підвищенні капіталізації, оптимізації прибутку і завоювання частки глобального ринку. При цьому основними пріоритетами є: рівність прав акціонерів, врахування інтересів стейкхолдерів, підвищення соціальної відповідальності та інформаційної відкритості бізнесу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

1. У сфері міжнародних економічних відносин ТНК — загальноновизнаний суб'єкт господарської діяльності. Правовий же статус ТНК викликає багато суперечок. На даний момент ТНК не є самостійною правовою моделлю, так як не має стабільного і обмеженого набору правових ознак, що застосовуються на базі відповідного правового регулювання на міжнародному або національному рівні. При дослідженні феномену ТНК в теорії права розглядаються найрізноманітніші правові конструкції, що пояснюються відсутністю загальнообов'язкових норм на міжнародному рівні і відмінностями в системі корпоративного права держав. На нашу думку, недоцільно розробляти таку правову конструкцію, як ТНК, яка зажадає екстериторіальної дії права на рівні національного регулювання або глибокої уніфікації на міжнародному рівні. Більш перспективним напрямком представляється вдосконалення національного законодавства та регіонального регулювання щодо створення і діяльності груп компаній.

2. ТНК є об'єктом дослідження в правовій науці. Однак немає єдності в підходах до визначення ТНК

і встановлення її ознак. На нашу думку, визначальними для ТНК є такі ознаки:

- 1) ТНК являє собою об'єднання (групи) юридичних осіб різної державної приналежності. На нашу думку, невірно говорити про ТНК як про юридичну особу:
 - якщо розглядати ТНК виключно як материнську компанію, то зі сфери регулювання її діяльності будуть випадати учасники корпорації, які мають статус самостійних юридичних осіб;
 - якщо на правовому рівні розглядати ТНК в цілому як юридична особа (наприклад, спільне підприємство), то відсутня специфіка її правового регулювання. ТНК не має певної державної належності, так як складається з ряду юридичних осіб, які мають різну державну приналежність. Це ставить проблему визначення застосовуваного права. Здійснюючи діяльність на території кожної держави, ТНК використовує ті корпоративні структури, які передбачає система права приймаючої держави. При розгляді питання про взаємозв'язок окремих компаній іноземні суди в ряді випадків вдаються до необхідності відкриття «корпоративної вуалі» (piercing of corporate veil), що обумовлено відсутністю єдиної організаційно-правової форми в ТНК. Якщо мова йде про одну юридичну особу, то проблеми взаємодії цієї особи з його структурними частинами, що діють в іншій державі, не виникає.
- 2) основною метою діяльності ТНК є отримання прибутку. Тому будь-які об'єднання, котрі переслідують в якості основної іншої цілі (публічного характеру, виключно організаційні), на нашу думку, повинні бути виключені зі сфери вивчення ТНК. Особливістю ТНК в даному контексті є прагнення до отримання прибутку в міжнародному масштабі;
- 3) важливою ознакою ТНК є наявність економічної і організаційної єдності, яка не має еквівалента в правовій сфері у вигляді окремої організаційно-правової форми. Висловлює таку єдність система контролю, який юридичні особи, що входять до ТНК, здійснюють у відношенні один до одного. При дослідженні діючих ТНК було встановлено наявність в їх структурі материнської компанії, однієї або декількох головних компаній, кожна з яких відповідає за певний регіон, сферу виробництва, що виготовляється продукт, а також зарубіжних відділень. На нашу думку, при характеристиці ТНК необхідно вказувати на розмежування між материнською і головною компанією, щоб зберегти ясність зазначених понять, а також відмежовувати ТНК, що має одну материнську компанію, від групи компаній, учасники якої зберігають

високу частку самостійності по відношенню один до одного і мають свої центри прийняття рішень.

Таким чином, ТНК — це об'єднання юридичних осіб різної державної приналежності, пов'язаних між собою відносинами контролю, основною метою діяльності якого є отримання прибутку в міжнародному масштабі.

3. Правове регулювання діяльності ТНК визначається наступними тенденціями. Універсальні міжнародні документи не містять обов'язкових загальноновизначених положень про правовий статус ТНК. На цьому рівні держави прагнули створити платформу для конструктивного діалогу з ТНК, а також врегулювати найбільш гострі проблеми, що виникають у зв'язку з їх діяльністю (забруднення навколишнього середовища, корупція, порушення прав людини). Більш успішним виявилось регіональне регулювання, основною метою якого є не стільки встановлення контролю над ТНК, скільки створення умов для вільного переміщення капіталу між державами регіону. Однак значна роль як і раніше належить національним законодавствам кожної держави. ТНК вдається до використання для своєї структури тих правових інструментів, які є в тій чи іншій національній правовій системі. Держави як рівні суверенні суб'єкти зберігають за собою право на свій розсуд регулювати корпоративні відносини. Саме так вирішувалося це питання в Кодексі поведінки ТНК, цю позицію визнає світова спільнота (ст. 2 Хартії економічних і соціальних прав та обов'язків держав, прийнятій в 1974 р Генеральною Асамблеєю ООН), вона знайшла відображення і в документах ОЕСР. Навіть в ході спроби створення повністю наднаціонального суб'єкта права — європейської компанії — багато питань регулювання його статусу і діяльності були залишені на розсуд національного законодавства держави місцезнаходження компанії.

Національне право встановлює норми права для регулювання об'єднань (груп) юридичних осіб, визначаючи для них конкретну організаційну форму. Звернення безпосередньо до ТНК не відбувається, через недоцільність регулювання їх діяльності лише в рамках національного правопорядку. Під поняття ТНК може підходити кілька видів об'єднань, які володіють тими ознаками, які знайшли відображення в документах міжнародних організацій, присвячених дослідженню і регулюванню ТНК. На нашу думку, при характеристиці ТНК слід спиратися на ті ознаки, які закріплені в міжнародних документах, вироблених в рамках міжнародних організацій і спрямованих на дослідження і регулювання діяльності ТНК. Наразі ж найбільш детально поняття ТНК розроблено в доповідях про світові інвестиції.

Література

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 року №№ 436-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
2. Draft United Nations Code of conduct on transnational corporations (reproduced from report on Special Session (7–18 March and 9–12 May 1983) of the Commission on Transnational Corporations) // International Legal Materials. 1984. V. 23. N 3. PP. 626–640.
3. Transnational Corporations, Extractive Industries and Development: World Investment Report // United Nations Conference on Trade and Development. URL: http://www.unctad.org/en/docs/wir2007_en.pdf (дата звернення: 27.10.2020).
4. The United Nations Centre on Transnational Corporations // The United Nations Centre on Transnational Corporations. URL: <http://unctc.unctad.org/aspx/index.aspx> (дата звернення: 27.10.2020).
5. Асосков А. В. Проблемы правового регулирования транснациональных компаний // Юрид. мир. 2000. № 8. С. 42–54.
6. Болгарова Н. К. Транснаціональні корпорації в аспекті розвитку глобалізаційних процесів, 2011. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=445> (дата звернення: 27.10.2020).
7. Дементьева А. Г. Развитие корпоративного управления в условиях глобализации: автореферат дис. ... доктора экономических наук: 08.00.14, 08.00.05. Москва, 2012. 52 с.
8. Зайченко М. Поняття та правова природа транснаціональних корпорацій // Підприємництво, господарство і право. 2006. № 8. С. 117–120.
9. Конвенція про транснаціональні корпорації від 6 березня 1998: Ратифіковано з застереженням Законом України № 921-XIV від 13.07.1999. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/997_193 (дата звернення: 27.10.2020).
10. Погорецька Н. В. Щодо правового регулювання транснаціональних корпорацій // Юрист України. 2013. С. 58–64. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/uy_2013_4_11.pdf (дата звернення: 27.10.2020).
11. Радченко Л. Деякі правові аспекти регулювання діяльності транснаціональних корпорацій // Право України. 2005. № 11. С. 134–137.

References

1. Commercial Code Ukraine № 436-IV (16.01.2003) // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 2003. # 18, # 19–20, # 21–22. St. 144 [in Ukrainian].
2. Draft United Nations Code of conduct on transnational corporations (reproduced from report on Special Session (7–18 March and 9–12 May 1983) of the Commission on Transnational Corporations) // International Legal Materials. 1984. V. 23. # 3. PP. 626–640.
3. Transnational Corporations, Extractive Industries and Development: World Investment Report 2007 // United Nations Conference on Trade and Development. URL: http://www.unctad.org/en/docs/wir2007_en.pdf (accessed: 27.10.2020).
4. The United Nations Centre on Transnational Corporations // The United Nations Centre on Transnational Corporations. URL: <http://unctc.unctad.org/aspx/index.aspx> (accessed: 27.10.2020).
5. Asoskov A. V. (2000). Problems of legal regulation of transnational companies // Yuridicheskiy mir. # 8. PP. 42–54 [in Ukrainian].
6. Bolharova N. K. (2011). Transnational corporations in the aspect of development of globalization processes. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=445> (accessed: 27.10.2020).
7. Dement'eva A. G. (2012). Development of corporate governance in the context of globalization. Extended abstract of candidate's thesis. Moscow [in Ukrainian].
8. Zaichenko M. (2006). The concept and legal nature of transnational corporations // Pidpryemnytstvo, hospodarstvo i pravo. # 8. PP. 117–120 [in Ukrainian].
9. Convention on Transnational Corporations (06.03.1998). URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/997_193 (accessed: 27.10.2020).
10. Pohoretska N. V. (2013). Regarding the legal regulation of transnational corporations // Yuryst Ukrainy. PP. 58–64. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/uy_2013_4_11.pdf (accessed: 27.10.2020).
11. Radchenko L. (2005). Some legal aspects of regulating the activities of transnational corporations // Pravo Ukrainy. #11. PP. 134–137 [in Ukrainian].